

К. психолог. н. Курята Ю.В.

Рівненський державний гуманітарний університет, Україна

Християнські архетипічні міфологеми творів

К.С. Льюїса та Дж. Р.Р. Толкіна.

Аналіз художніх творів на перетині психологічних та філологічних наук з точки зору міфу, пошук архетипічних основ творчості письменників сьогодні набуває все більшої популярності. Особливе місце серед таких робіт займають статті, монографії, розвідки, присвячені аналізу специфіки реалізації образів-міфологем у літературі (Р. Веллек, О. Воррен, Мод Боткін, В. Пропп, Н. Фрай) [2]. Однак, досі недостатньо розкритою є структурно-функціональна взаємозалежність архетипу, міфу та міфологеми в контексті зазначеної проблематики, що ми маємо за мету зробити в цих тезах на основі аналізу творів К.С. Льюїса та Дж. Р.Р. Толкіна.

Розмежовуючи базові поняття психології міфу та міфотворчості, зазначимо, що міфологема розуміється як мотив міфу, його фрагмент чи частина, що знаходить своє відтворення в пізніх фольклорних та літературних творах. Міфологема, як і міф, є носієм важливого загальнолюдського досвіду, частково виражаючи більш загальний зміст архетипів. Отже, міфологема як певний образ є частковою щодо міфу, останній – щодо архетипу [1; 2].

Уточнюючи зміст архетипу (архетип від грец. *ἀρχή* (arche) – початок і грец. *τύπος* (typos) – тип, образ; прототип, проформа), зазначимо, що це поняття походить від традиції платонізму та відіграє головну роль в «аналітичній психології», розробленій Юнгом. Під шаром «особистісного несвідомого», що складало основний предмет вивчення в класичному психоаналізі Фрейда, Юнг виявляє «колективне несвідоме», яке трактується як загальнолюдська основа душевного життя індивідів, наслідувана, а не сформована на базі індивідуального досвіду. Власне архетипи не мають конкретного психічного змісту; інша справа – архетипічні уявлення (символи) як результат спільної роботи свідомості та колективного несвідомого. Символи – це єдність прозорі

свідомості образу та таємного, неексплікованого змісту, що стоїть за ним, і веде в несвідомі глибини психіки [3].

З точки зору філології міфологізм розуміється, як характерне явище літератури ХХ сторіччя, як художній засіб та одночасно світогляд, прихований за ним. Істинне мистецтво завжди зверталось до глибин людської душі, зафіксованих позачасовими архетипічними образами. Відзначимо, що з першої третини ХХ сторіччя міфи починають відігравати все більше значення в житті людського суспільства. Це обґрунтовується кризовими явищами економічного, політичного й ідеологічного характеру, що відбуваються та посилюються в сучасному світі. При подібних суспільних змінах, як правило, окремі люди або групи можуть здійснювати пошуки, спрямовані на пояснення мінливої сучасності, спрощуючи при цьому раціональне розуміння, переважно орієнтуючись на чуттєві форми сприйняття. Цей процес отримав назву «реміфологізація» (на відміну від апогею «деміфологізації» епохи просвітництва ХVІІІ сторіччя та раннього позитивізму ХІХ сторіччя) [1; 2].

Показовими в такому контексті є відомі повоєнні твори англійських письменників ХХ сторіччя – К.С. Льюїса та засновника жанру фентезі Дж. Р.Р. Толкіна.

Так, багатьма критиками сім казок К.С. Льюїса сприймаються як алегоричне Євангеліє для дітей, хоча й сам автор заперечував таке прямолінійне трактування його творів. Казки написані не в тому порядку, що рекомендований ним самим для читання, а так, як бачилися ним, а бачились вони, на думку дослідників, в порядку значимості. Перший твір «Лев, біла відьма і шафа» – це саме Євангеліє, розповідь про викуп через розп'яття та про воскресіння. «Принц Каспіян: повернення в Нарнію» – про віру в невидимого Христа та довіру до чужої віри. Третій твір «Підкорювач зорі, або плавання на край світу» – про життя в церкві, літургію. «Срібне крісло» – про необхідність дотримання заповідей, церковних канонів незалежно від міри їх розуміння. Згодом К.С. Льюїс пише казку «Кінь та його хлопчик», котра сюжетно опиняється третьою по порядку і про яку вже проблематично сказати, чи

відображає вона в прихованому вигляді міфологему якогось конкретного аспекту катехізису чи загалом про поступове відкриття Христа людиною. Шостою написана перша за темою казка «Племінник чарівника», що розповідає про творення світу. Твір нарнійської серії «Остання битва» розкриває християнські архетипічні міфологеми кінця світу, страшного суду, небесного Єрусалиму та другого пришествя Христа.

Світ Середзем'я, створений другом та однодумцем К.С. Льюїса Дж. Р.Р. Толкінім у творі «Гобіт, або Туди й назад» та фантастичній трилогії «Володар кілець», на перший погляд близький світу язичників або ж світу лицарських романів. Герої Дж. Р.Р. Толкіна утримуються від прямого звертання до Бога навіть тоді, коли скрутні обставини їх до цього підштовхують. Їх світ позбавлений тих релігійних субстанцій, що створювали світ язичників чи героїчних епосів. Його герої сповнені надії – але надія ця покладалась на не назване, на не окреслений простір, на порожнечу. Ця порожнеча, геніально не названа – і є Бог, більш того – Бог Біблії, К.С. Льюїса, Бог Церкви [4].

Отже, архетип (разом із такими суміжним поняттями, як міф та міфологема) є актуальним предметом досліджень на перетині різних наук, однак досі під питанням залишаються багато аспектів даної проблематики, зокрема, особливості становлення, розвитку, взаємодії та функціонування міфу та його структурних компонентів.

Література:

1. Всемирная энциклопедия: Мифология / Гл. ред. Адамчик М.: Гл. науч. ред. Адамчик В.: – Мн.: Современный литератор, 2004. – С. 5-9.
2. Донченко Л. Міф і література: суголосність духовних модусів // Актуальні проблеми духовності . – 2008. – С. 301-308.
3. Юнг К.Г. Психология переноса. Статьи. Сборник. Пер. с англ. – М.: «Рефл-бук», К.: «Ваклер», 1997 – 304 с.
4. Shippey Tom A. The Road to Middle-Earth. London: George & Unwin, 1982. – 34-96 P.